

Tarkastusvaliokunta 2.5.2024 klo 12.30/ Asiantuntijapyyntö/ O 20/2024 vp

Erilaisten oppijoiden liitto ry

Perusopetuksen oppimistulokset, mahdollisuuksien tasa-arvo ja rahoitus

KESKEISET HUOMIOT

- 1 Perusteellinen ja uudistuksiin johtava selvitys peruskoulun nykytilasta ja kehittämisen tarpeista on välttämätön, ja tehtävä tulee antaa riippumattomien tutkijayhteisöjen tehtäväksi.
- 2 Tutkimuksessa tulee kuulla asiantuntijoiden ja intressiryhmien lisäksi laajasti moninaisten oppijoiden kokemuksia koulunkäynnistä, oppimisesta ja oppimisen tuesta – mikä on auttanut, mikä ei – sekä vanhempia.
- 3 Kaikki olemassa oleva tieto oppimisen tuesta kertoo, että tuki ei toimi. Lisäksi siinä on koulutuksenjärjestäjien välillä pahimmillaan erittäin suuria eroja. Vaikuttava oppimisen tuki on ensisijaisesti lapsen/nuoren vahvuuksien tunnistamista ja sen varmistamista, että lapsi/nuori saa koulussa ja opinnoissa onnistumisen kokemuksia. Kysymys on koulujen/opetuksen toimintakulttuurin muutoksesta. Se edellyttää luokan-/aineenopettajilta kattavaa osaamista oppimisen haasteista ja riittävää aikaa kullekin oppilaalle.
- 4 Perusopetus ja oppimisen tuki lapselle/nuorelle on paras mahdollinen investointi tulevaisuuteen. Varhain vahvistuva itsetunto ja usko itseen oppijana viitoittaa usein koko loppuelämän suunnan. Suurella osalla aikuisista työttömistä ja työssä uupuvista on aikoinaan tunnistamatta jääneitä oppimisen vaikeuksia, jotka ovat opiskelumotivaation puutteen ja erilaisten sosiaali-, terveys- ja päihdeongelmien juurisyy.
- 5 Perusopetuksen arviointia ja valtion ohjausta tulee tiukentaa, jotta lapset ja nuoret saavat tulevaisuudessa oppimisen tukea asuinpaikkakunnastaan riippumatta nykyistä yhdenvertaisemmin.

Perusopetuksen oppimistulokset, mahdollisuuksien tasa-arvo ja rahoitus

Perusopetuksen tavoitteet ja toimintakulttuuri päivitettävä

Peruskoulu on ollut suomalaisen koulutusajattelun kultakimpale. Päätös sen perustamisesta oli jälkepäinkin tarkasteltuna kaukonäköinen, erityisesti koulutuksen tasa-arvon ja hyvinvointiyhteiskunnan menestymisen näkökulmista.

Viime hallituskaudella toteutetun oppivelvollisuuden pidentämisen hyvä tarkoitus on ollut jatkaa peruskoulun viitoittamaa tietä ja vastata yhteiskunnassa ja työelämässä tapahtuneisiin muutoksiin sekä jatkuvan oppimisen vaatimusten kasvuun. Vähintään 12 vuoden mittaisen, yleissivistyksen ja hyvät elinikäiset oppimisvalmiudet koko ikäluokalle tarjoavan koulutuksen suorittamisen tulee olla keskeinen tavoite ja riittävien toimenpiteiden ja resursoinnin kohde. Erilaisten oppijoiden liiton näkemyksen mukaan oppivelvollisuuden pidentämisen tarkoitus oli ymmärrettävä ja tärkeä. Se ei

kuitenkaan voi toteutua ennen kuin tuki varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa laitetaan kuntoon. **Tällä hetkellä noin 12 % peruskoulunsa päättävistä ei saavuta peruskoulun tavoitteita lukemisessa, kirjoittamisessa ja/tai laskemisessa.** Heillä ei ole mitään edellytyksiä selviytyä toisen asteen opinnoista. He ovat olleet ja edelleen ovat vaarassa jäädä vaille tarvitsemaansa tukea ja syrjäytyä opiskelusta ja työelämästä.

Tällä hetkellä yhteiskunnassa puhutaan paljon siitä, että oppimisvaikeudet ja erityisopetuksen tarve ovat lisääntyneet ja lisääntyvät edelleen. Tämän väitteen äärellä on kysyttävä, onko enää mielekästä puhua erityisopetuksesta tai erityisestä tuesta, jos kohta jo yli kolmasosa lapsista/nuorista kuuluu sitä tarvitsevien joukkoon.

Ei ole syytä olettaa, että oppimisvaikeudet ja muut synnynnäiset oppimista hankaloittavat neurobiologiset/-psykiatriset ominaisuudet (lukivaikeus, matematiikan vaikeus, hahmottamisen vaikeus sekä ADHD ja autismikirjo) olisivat lisääntyneet tilastojen kertomassa määrin. Niiden tunnistaminen on kehittynyt, ja tieto ja ymmärrys niistä ovat lisääntyneet. Lisäksi muut muutokset yhteiskunnassa ja lasten ja nuorten elämässä ovat selvästi lisänneet lasten, nuorten ja opettajien psyykkistä kuormaa ja siten vaikuttaneet tuen tarpeisiin.

On ilmeistä, että peruskoulun täytyy joiltain osin olennaisesti muuttua ja päivittää sekä tavoitteensa että toimintakulttuurinsa vastaamaan nyky-yhteiskunnan ja tulevaisuuden muuttuvia tarpeita ja todellisuutta. Mitatut oppimistulokset ovat heikentyneet, mutta ovatko mitattavat asiat sellaisinaan enää täysin relevantteja tämän päivän yhteiskunnassa, ja jätetäänkö jotain olennaista mittaamatta?

Peruskoulun nykytila ja kehittämistarpeet tutkittava

Peruskoulu on kehitetty monta kymmentä vuotta sitten. Sen jälkeen koko toimintaympäristömme on muuttunut huimasti ja ilmiöt, joita ei aiemmin ollut olemassakaan (kuten digitalisaatio, uusien viestintäkanavien ja tiedon/uskomusten lähteiden kirjo, mahdollisuus jatkuvaan maailmanlaajuiseen yhteydenpitoon, tekoälyn nopea kehitys, globalisaatio, kestävän kehityksen ja puhtaan energian kysymykset sekä maailman turvallisuustilanne), ovat haastaneet meidän kaikkien ja erityisesti lasten ja nuorten luottamusta tulevaisuuteen. Sen takia myös peruskoulun tehtävä hyvinvointiyhteiskunnan kivijalkana, sen oppisisällöt ja oppimisen tavat on arvioitava perusteellisesti uudelleen. **Tätä varten on tutkimuspohjaisesti analysoitava peruskoulun nykytila ja kehittämistarpeet.** Keskeiset tutkimuskysymykset ovat: 1) Mitä suomalainen yhteiskunta odottaa peruskoululta tulevaisuudessa? ja 2) Miten peruskoulu vastaa tähän odotukseen oppisisältöjen ja oppimisen tapojen osalta niin, että jokaisen lapsen/nuoren vahvuudet ja potentiaali pääsevät oikeuksiinsa ja tulevat sekä hänen itsensä että yhteiskunnan käyttöön?

Tämän tulevaisuuteen orientoituvan ja tutkimukseen perustuvan selvityksen välttämättömyyden osoittavat myös huolestuttavat tiedot niin lasten ja nuorten hyvinvoinnista kuin opettajien työhyvinvoinnista. Menneeseen nojaavan peruskoulun ja jatkuvasti muuttuvan yhteiskunnan välinen ristiriita tuottaa todennäköisesti sekä lapsille/nuorille että opetushenkilöstölle sopeutumisen, motivaation ja jaksamisen ongelmia, jotka näkyvät myös oppimistuloksissa.

Hallitusohjelmaan on kirjattu selvitys peruskoulun tilasta. Huolestuttavaa kuitenkin on, että sitä tehdään nyt suljetuissa, siilomaisissa ryhmissä. Sen sijaan **tehtävä tulisi antaa tutkimuslaitoksille, jotka moderneja digitaalisia alustoja hyväksi käyttäen kuulisivat laajasti ja läpinäkyvästi opettajia ja koulutuksenjärjestäjiä sekä yhtä lailla koko moninaisten oppijoiden joukkoa (entisiä ja nykyisiä peruskoulun oppilaita) ja heidän vanhempiaan sekä myös koulutuksen ulkopuolista yhteiskuntaa.** Vaikuttava peruskoulun kehittäminen edellyttää aitoa kokemustiedon kokoamista siitä, millaiset oppisisällöt, oppimisen tavat ja oppimisen tuki lisäävät motivaatiota ja edistävät

oppimista. Jos näin ei tehdä, vaarana on, että suuri keskiarvojoukko yhdessä osaamiseliitin kanssa muodostaa kuvan olemassa olevasta tilanteesta. Tällöin peruskoulun kehittämisen kannalta olennainen tieto ja kokemus jäävät puuttumaan eikä edelleenkään löydetä keinoja pitää koko ikäluokka mukana yhteiskunnan kehityksessä ja jatkuvassa oppimisessa.

Oppimisen tuen valtionosuudet kiintiöitävä

Rahoituksesta on tärkeää todeta, että peruskoulun rahoituksen uudistus vuonna 2011 ja sitä edeltävänä vuonna vahvistetut valtionosuuslain muutokset poistivat erityisoppilaista aiemmin maksetun korotetun valtionosuuden. Koulutuksenjärjestäjät saivat vapaat kädet käyttää valtionosuudet haluamallaan tavalla. Nuo muutokset ovat selvästi heikentäneet oppimisen tukea tarvitsevien asemaa ja tuottaneet epätasa-arvoa lasten ja nuorten välille. Tänä päivänä ratkaisevaa tuen saamisen kannalta on se, missä kunnassa sattuu koulua käymään. Ongelman ratkaisemiseksi osa valtionosuudesta on kiintiöitävä oppimisen tukeen.

Oppimisen tuki ja sen kehittäminen

Varhaiseen tukeen panostettava

Tutkimusten mukaan synnynnäisiä oppimisvaikeuksia (lukivaikeus, matematiikan vaikeus ja hahmottamisen vaikeus) sekä oppimista ja koulunkäyntiä usein hankaloittavia neuropsykiatrisia ominaisuuksia (ADHD, autismikirjo) on jopa noin **viidesosalla lapsista ja nuorista**. On tärkeää ymmärtää, että tiiviimpää tukea esimerkiksi lukemiseen ja kirjoittamiseen tarvitsevien tuen puutteen vaikutus kertyy kaikissa oppiaineissa, joissa lukeminen ja kirjoittaminen ovat keskeisiä keinoja oppimisessa ja osaamisen osoittamisessa.

Tämän lisäksi monen lapsen/nuoren oppimista vaikeuttavat kuormittavat elämäntilanteet ja perheolot sekä mielenterveyden ongelmat, jotka voivat johtua niin omaan kehitykseen liittyvistä tekijöistä kuin elinympäristön aiheuttamista paineista ja ahdistuksesta. Siten yksilöllistä oppimisen tukea tarvitsee jopa kolmasosa, ellei kohta puolet, tämän päivän lapsista ja nuorista. Yksilöllinen ja tarpeenmukainen oppimisen tuki jokapäiväisessä arjessa tulee tulevaisuudessa nähdä luonnollisena osana koulujen ja opettajien opetus- ja kasvatustyötä, ei ylimääräisenä menoeränä puhumattakaan säästöjen kohteena.

Toimenpiteitä suunniteltaessa ja resursseja jaettaessa on välttämätöntä ymmärtää, että jos lapsi ei saa riittävästi tukea oppimiseensa jo varhaiskasvatuksessa ja peruskoulussa, ongelmat kertautuvat toisen asteen opinnoissa. Lisäksi **aiempien koulu-/opiskeluvuosiensa kielteiset oppimiskokemukset itsetuntoon ja opiskelumotivaatioon vaikuttavat koko loppuelämään** paljon vahvemmin kuin on ymmärretty tai haluttu tunnustaa. Kielteiset kokemukset ohjaavat lapsen/nuoren opiskelusuunnitelmia matalammalle tasolle kuin heidän lahjakkuutensa ja oppimisvalmiutensa sekä todellinen motivaationsa edellyttäisivät, mikä heikentää hyvinvointia ja on suuri menetys koko yhteiskunnan näkökulmasta. Sen sijaan resurssien riittävä kohdentaminen varhaiskasvatukseen ja peruskouluun säästää moninkertaisesti kustannuksia toisella asteella sekä myöhemmin työllisyyden/työttömyyden hoidossa ja myös sosiaali- ja terveystaloudessa. Oppimisen vaikeuksien tiedetään olevan merkittävä riskitekijä ja juurisyy monien sosiaali-, terveys- ja päihdeongelmien sekä rikollisen käyttäytymisen taustalla.

Myönteiset oppimisen kokemukset mahdollistettava kaikille

Kaikkein tärkeintä oppimisen tukea on myönteisten oppimisen kokemusten mahdollistaminen jokaiselle lapselle ja nuorelle. Tämä edellyttää kunkin lapsen/nuoren vahvuuksien tunnistamista ja oppimisen rakentamista vahvuuksien varaan. Kun lapsi saa onnistumisen kokemuksia itselleen tärkeissä asioissa, hän myös jaksaa sinnikkäästi harjoitella vaikeita asioita. On muistettava, että **oppiminen ja kypsyminen ovat aina henkilökohtaisia ja yksilöllisiä prosesseja ja vievät myös yksilöllisen määrän aikaa**. Peruskoulun kehittämisen näkökulmasta kysymys on ennen kaikkea koulun toimintakulttuurin muuttamisesta virheiden etsimisestä vahvuuksien löytämiseen. Olennaista on paitsi koko kouluyhteisön sitoutuminen uudelleen toimintakulttuuriin myös opettajien osaamis- ja aikaresurssi.

Paljon tärkeämpää kuin erityisopettajien määrän lisääminen onkin luokan- ja aineenopettajien osaamisen ja kullekin oppilaalle käytössä olevan ajan lisääminen. Vaikuttava ennaltaehkäisevä ja myös korjaava oppimisen tuki tapahtuu omassa luokassa, vuorovaikutuksessa oman opettajan kanssa, osana omaa luokkayhteisöä, ilman tarvetta määritellä lasta/nuorta erityisoppilaaksi. Se ei kuitenkaan onnistu, ellei opettajalla ole riittävästi aikaa kullekin oppilaalleen. Lisäksi kouluihin tarvitaan muita ammattilaisia, erityisopettajien lisäksi toimintaterapeutteja tai neuropsykiatrisia valmentajia, jotka voivat matalalla kynnyksellä olla lasten ja nuorten tukena ja joita opettajat voivat matalalla kynnyksellä konsultoida pohtiessaan oppimisen tuen keinoja.

COVID-19-pandemia on ilman muuta vaikuttanut myös oppimistulosten heikkenemiseen. Moni oppimisen vaikeuksia kokeva jäi ilman riittävästi tukea, eikä läheskään kaikkien tuen puutetta ole pystytty kompensoimaan pandemian jälkeen. Samalla on tärkeää todeta, että joillekin oppimisen vaikeuksia kokeville lapsille ja nuorille mahdollisuus opiskella kotona, omassa rauhassa ja omaan tahtiin, oli merkittävä parannus ja edisti oppimista. Tämä kertoo siitä, että koulua tulee kehittää paljon nykyistä paremmin monenlaisille oppijoille sopivaksi ympäristöksi niin fyysisten tilojen kuin sosiaalisen kuormituksen osalta.

Lopuksi

Valtiovalta on tasapainottamassa yhteiskunnan taloutta myös huomattavilla rahoitusleikkauksilla kolmannelta sektorilta. Erilaisten oppijoiden liitto haluaa vedota päättäjiin, jotta he aidosti selvittävät ja ymmärtävät sen työn arvon, jota järjestöt tekevät. Erilaisten oppijoiden liiton työ on niiden ihmisten auttamista, jotka ovat jääneet ilman tarvitsemaansa oppimisen tukea, sekä vaikuttamista siihen, että nykyiset ja tulevat lasten ja nuorten sukupolvet tukea saavat. Tämän työn taloudellinen merkitys yhteiskunnalle on monin verroin suurempi kuin valtionavustuksilla katettavat kulut, inhimillisistä vaikutuksista puhumattakaan.